

Ivan Zuliak

FUNCTIONING ITEMS OF MILITARY CENSORSHIP IN USSR(1945–1946)

The article deals with functioning items of military censorship in USSR 1945–1946. Analyzed the mechanism of their effect on enhance total control of military correspondence, civilians and their families. The role of censorship is described violation of the rights of Soviet citizens guaranteed by law.

Key words: USSR, military censorship, interception, ideology, total control.

УДК 94(477) "1943/1950"

Олена Тітка

РАЙОННІ ТА МІСЬКІ ПРОМИСЛОВІ КОМБІНАТИ СИСТЕМИ НАРКОМАТУ (МІНІСТЕРСТВА) МІСЦЕВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УРСР У 1943–1950 РР.: ВІДБУДОВА, ФУНКЦІОНУВАННЯ Й РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПОТРЕБ ЕКОНОМІКИ ТА НАСЕЛЕННЯ РЕСПУБЛІКИ

У статті розглядається процес післявоєнної відбудови та виробничої діяльності у 1943–1950 рр. таких важливих для задоволення потреб економіки та населення республіки структурних підрозділів Наркомату (Міністерства) місцевої промисловості УРСР, як районні та міські промислові комбінати. Проаналізовано хід та результати відбудовних робіт, здобутки та проблеми у налагодженні й здійсненні виробництва продукції господарського призначення та товарів широкого вжитку, побутового обслуговування населення, роль промислових комбінатів у вирішенні завдань повоєнного відродження економіки та соціальної сфери в Україні.

Ключові слова: місцева промисловість, районні та міські промислові комбінати, відбудовний процес, виробничий процес, продукція виробничого призначення.

Проблеми відбудови та функціонування промисловості України в 1943–1950 рр. одержали досить широке висвітлення у вітчизняній історіографії. Однак, внаслідок того, що увага дослідників зосереджувалася на основних галузях промисловості, ще й до сьогодні залишаються малодослідженими, а отже й недостатньо висвітленими, питання відбудови та роботи у період повоєнного відродження окремих галузей промислового комплексу республіки. Це, зокрема, стосується місцевої промисловості України, стан і функціонування якої у 1943–1950 рр., як на регіональному, так і республіканському рівнях, ще не одержали комплексного дослідження та висвітлення. Наявна у низці колективних видань [1] інформація про роботу місцевої промисловості в означений період має фрагментарний характер і не відображає її дійсний стан та роль у вирішенні важливих тогочасних економічних і соціальних проблем в регіонах та загалом в Україні. І лише в останні роки оприлюднено низку спеціальних публікацій присвячених вказаній проблематиці [2].

З огляду на зазначене об'єктом дослідження є відбудова та функціонування промисловості України в 1943–1950 рр.

У цій статті аналізується процес повоєнної відбудови та виробничої діяльності упродовж 1943–1950 рр. таких важливих для задоволення потреб господарства та населення структурних підрозділів галузі, як районні, так міські промислові комбінати.

У довоєнний і повоєнний періоди місцева промисловість, являючи собою сукупність промислових підприємств, трестів, промислових комбінатів та інших організацій, підпорядкованих Народному комісаріату місцевої промисловості УРСР, утвореному згідно з постановою ЦВК УРСР від 4 вересня 1934 р., і одночасно, крім підприємств республіканського підпорядкування, місцевим Радам, виробляла товари широкого вжитку для потреб населення та продукцію виробничого призначення для місцевого господарства, інших галузей промисловості республіки та внутрішньогалузевого використання. Галузеві підприємства виробляли у асортименті металеві, фарфорово-фаянсові та пластмасові товари широкого вжитку, лаково-фарбувальні та будівельні матеріали, шкільні та канцелярські товари і приладдя, музичні інструменти, вози, упряж та інше обладнання й облаштування для гужового транспорту, сільськогосподарські машини та інвентар і запасні частини до них, метало- та деревообробні верстати, окремі види машин та механізмів, обладнання для житлово-комунального господарства, пічне литво, автогенно-вагове обладнання, преси, гідротурбіни, опалювальні котли, радіатори та ін.

Характерною особливістю роботи місцевої промисловості у повоєнний період було щорічне збільшення номенклатури виробів і обсягів виробленої продукції. Так, якщо у 1940 р. на підприємствах галузі вироблялися товари 160 найменувань [3, арк. 64], то у 1945 р. їх кількість становила понад 500 [4, арк. 65], а у кінці 1946 р. – 1002 найменування [3, арк. 64] й надалі їх кількість щорічно збільшувалася.

Обсяги випуску валової продукції збільшувалися у міру визволення території республіки від окупантів та введення у дію відбудованих підприємств. У 1944 р. вироблено продукції на суму 188,3 млн крб., що становило 28,4 % річного довоєнного виробництва, у довоєнному 1940 р. підприємства галузі виробили продукції на суму 664 млн крб. [5, с. 365], а у 1945 р. її вироблено на суму 228 млн крб. [4, арк. 7], що вже становило 43,4 % річного довоєнного виробництва. У 1947 р. продукції вироблено на суму 438,2 млн крб., а в 1948 р. – уже на суму 718,4 млн крб., у тому числі на підприємствах республіканського підпорядкування на суму 301,7 млн крб. й обласного та районного підпорядкування на суму 416 млн крб. [3, арк. 4, 38]. Таким чином, уже в 1948 р. випуск продукції на підприємствах галузі не лише досяг довоєнного рівня, а й перевищив його на 8,2 %.

Одночасно з виробництвом продукції виробничого призначення та товарів широкого вжитку підприємства місцевої промисловості виконували ще одну надзвичайно важливу функцію – здійснювали обслуговування населення метало-побутовим ремонтом, індпошивом та ремонтом одягу й взуття. Ці послуги населенню міст і сіл надавали районні та міські промислові комбінати, поєднуючи цю роботу з виробництвом товарів широкого вжитку.

Ще до війни, у системі Наркомату місцевої промисловості УРСР створено 439 районних та міських промкомбінатів, у складі яких функціонувало 1978 цехів, майстерень і виробництв. У 1940 р. ними надано послуг та вироблено продукції на суму 119,4 млн крб., що становило 18 % від загальної вартості виробленої галуззю продукції [5, арк. 26]. Це свідчило про те, що промисловість районного рівня була потужним чинником щодо виробництва різноманітних товарів широкого вжитку та обслуговування потреб населення у регіонах України. Війна перервала розвиток районної промисловості. Більшість промкомбінатів та їх виробничих підрозділів під час окупації зазнали майже суцільного руйнування та пограбування.

У визволених від загарбників регіонах республіки партійними та радянськими органами влади відразу ж вживалися заходи щодо відбудови та відновлення роботи промкомбінатів. Їх зусиллями вирішувалися питання організації відбудовних робіт, забезпечення будівельними матеріалами та обладнанням, робочою силою та інженерно-технічними працівниками. За короткі терміни, переважно членами трудових колективів промкомбінатів, ремонтувалися або зводилися наново виробничі приміщення, розшукувалося, ремонтувалося та монтувалося уціліле устаткування.

Саме завдяки поєднанню цілеспрямованої роботи місцевих органів влади та трудового ентузіазму робітників на визволеній території республіки впродовж 1943–1944 рр. створено розгалужену мережу підпорядкованих Наркомату місцевої промисловості УРСР промкомбінатів, яка значно перевершувала довоєнну. На кінець 1944 р. функціонувало 677 промкомбінатів, у складі яких нараховувалося 6543 підприємства, цехи, майстерні та виробництва, які безпосередньо обслуговували потреби населення. Зокрема, 2013 майстерень здійснювали пошиття та ремонт одягу й взуття, 661 майстерня – ремонт металовиробів, 309 майстерень виготовляли та ремонтували вози й ходи до них та інше обладнання та облаштування для гужового транспорту (85 майстерень займалися виготовленням, а 224 – ремонтом); працювали також 395 деревообробних і бондарних цехів, 127 гончарних майстерень і 800 млинів та олійниць [3, арк. 35; 6, арк. 53]. У загальному випуску продукції місцевою промисловістю республіки за 1944 р. на суму 188,3 млн крб. районна промисловість випустила її на суму 130 млн крб., тобто 70 %. До того ж цей обсяг випущеної продукції був досягнутий при найменшому використанні нового устаткування та дефіцитної в умовах війни фондової сировини [4, арк. 26].

Значні позитивні результати у відродженні та подальшому розвитку системи промкомбінатів були досягнуті у 1945 р. До кінця цього року кількість відбудованих і заново організованих районних та міських промкомбінатів зросла до 700, була значно зміцнена їх матеріально-технічна база, зросла забезпеченість новим технологічним устаткуванням, трудові колективи поповнилися кваліфікованими робітничими та інженерно-технічними кадрами. Це дозволило значно розширити обсяги та асортимент виробленої продукції та наданих послуг, підвищити їх якість.

У 1943–1945 рр. більш успішно розвивалася районна промисловість у областях, визволених від окупантів у 1943 р. Зокрема, у Сталінській, Запорізькій, Київській та низці інших областей, а також у м. Києві. Так, у Сталінській області створено 43 потужних промкомбінати, які об'єднували 617 підприємств, майстерень, цехів та виробництв, тоді як до війни їх було відповідно 26 і 90. Вони виробляли продукцію 250 найменувань. Швидкими темпами зростало гончарне та шкірообробне виробництво, виробництво бочок, виробів із металу, репродукторів, ремонт та виробництво взуття, зброї, ремонт возів і т. п. За короткі терміни збудовано й уведено у дію такі специфічні

підприємства, як завод із виробництва охри, потужність якого становила 5 т продукції за добу, завод рідкого скла, завод високоміцного гіпсу та ін. [6, арк. 35; 4, арк. 8]. У Київській області утворено 50 комбінатів, у складі яких функціонувало 645 підприємств і майстерень, тоді як до війни їх було відповідно 23 і 62. У числі кращих в області був Таращанський райпромкомбінат, який випустив у 1944 р. продукції на 1 млн крб. та Уманський райпромкомбінат, у складі якого успішно функціонував обозобудівний завод, меблева фабрика, виробництва із випуску комплектів зброї, гончарного посуду та ін. [4, арк. 7; 6, арк. 27–28].

У Запорізькій області створено 25 промкомбінатів з 347 майстернями, цехами та виробництвами, тоді як до війни їх було відповідно 17 і 56. Поряд з масовим випуском товарів широкого вжитку райпромкомбінати області виробляли нафтодвигуни, залізні ходи до возів (що було особливо важливим у безлісній області), хромпик та іншу дефіцитну продукцію [13, арк. 7; 14, арк. 27–28]. У м. Києві функціонувало 10 райпромкомбінатів, у складі яких нараховувалося 208 різних підприємств і майстерень. У 1944 р. ними випущено продукції на 18,8 млн крб., що перевищувало обсяг продукції, виробленої окремими республіканськими трестами [7, арк. 55].

Однак, в областях, звільнених від нацистів, у 1944 р. результати роботи промкомбінатів не були однозначними. Це можна проілюструвати на прикладі Вінницької області. У постанові бюро Вінницького обкому КП(б)У від 19 жовтня 1944 р. "Про роботу місцевої промисловості області" зазначалося, що станом на 1 жовтня 1944 р. в області відновлено й організовано 33 районні й міські промкомбінати, які виробляли до 400 найменувань предметів широкого вжитку і мали розгалужену сітку майстерень побутового обслуговування населення. Упродовж квітня-вересня 1944 р. райпромкомбінати виробили готової продукції з місцевих матеріалів і сировини на суму 1033 тис. крб., тоді як уся місцева промисловість області виробила продукції за цей же період на суму 1438 тис. крб. Водночас, райпромкомбінати області не виконували виробничих планів із випуску найбільш необхідних предметів та товарів для задоволення запитів і потреб колгоспів і населення. План III-го кварталу 1944 р. із виробництва возів виконано лише на 72 %, виробництва ободів – на 40 %, бочкотари – на 48,7%, коломазі – на 24 %, будівельної цегли – на 47 %, мила господарського – на 18,7 %, взуття для дітей-школярів – на 23 %. Райпромкомбінати не організували виробництво меблів, шкільних парт, класних дошок, дитячих іграшок, предметів господарського та домашнього вжитку: сокир, граблів, сап, лопат, пічного литва та ін. Причинами такого стану були: недоліки в організації виробничого процесу, незадовільне постачання промкомбінатам необхідних матеріалів, устаткування та інструментів, недостатня увага до використання місцевих матеріалів та сировини, неосвоєння виділених асигнувань на розвиток промкомбінатів. Із наданого промкомбінатам на 1944 р. кредиту на капітальне будівництво та розвиток виробництва у сумі 1 млн крб. не освоєно жодного карбованця [7, арк. 74–75].

Подібні недоліки у різній мірі мали місце й у роботі значної частини промкомбінатів усіх областей України. Поширеними недоліками в роботі промкомбінатів також були: недостатня механізація праці в дрібних майстернях, низька якість окремих видів виробленої продукції та наданих послуг, реалізація виробленої продукції окремим особам безпосередньо з виробництва, а не через торгівельні організації, що призводило до розбазарювання дефіцитних товарів та зловживань, завищення вартості товарів та оплати за надані послуги, привласнення коштів працівниками майстерень у наслідок безконтрольності, погано налагодженого обліку та відсутності прейскурантів цін і квитанцій [6, арк. 29].

Подальший процес повоєнного відродження та розвитку системи промкомбінатів здійснювався на засадах, визначених Законом "Про п'ятирічний план відбудови і розвитку народного господарства УРСР на 1946 – 1950 рр.", прийнятим Восьмою сесією Верховної Ради УРСР 30 серпня 1946 р. Зокрема, ставилося завдання: зміцнити й розширити районну промисловість; збільшити мережу майстерень для побутового обслуговування, ремонту й пошиву взуття і одягу, а також виготовлення та ремонту меблів і домашнього інвентарю; покращити якість і асортимент виробленої підрозділами продукції промкомбінатів, механізувати виробничі процеси її виготовлення, широко використовувати у виробництві місцеву сировину, знизити собівартість товарів та ін. [9, с. 21–23].

Лише за січень-липень 1946 р. відбудовано й організовано роботу ще 53 районних та міських промкомбінатів, а в їх складі 1156 майстерень, цехів і виробництв. Таким чином, загальна кількість діючих промкомбінатів становила 883, тобто збільшилася на 444 у порівнянні з 1941 р. [7, арк. 4]. У наступні роки кількість промкомбінатів зростає ще більше. Однак у 1949–1950 рр., у зв'язку з проведенням заходів щодо ліквідації частини нерентабельних підприємств, через слабку технічну оснащеність й відсутність місцевої сировинної бази та спеціалізації й концентрації низки підприємств обласного та районного підпорядкування, кількість промислових комбінатів зменшилася. На кінець 1949 р. у складі галузі функціонувало 603 промислові комбінати, а в 1950 р. – 551 [10, арк. 4].

Однак таке зменшення кількості промислових комбінатів, а також цехів, майстерень та виробництв у їх складі, не позначилося на загальній виробничій потужності, яка у кінці четвертої п'ятирічки значно перевищувала довоєнний рівень. Уведення в дію районних та міських промислових комбінатів та нарощування їх виробничих потужностей забезпечувало зростання обсягів виробництва продукції та надання послуг населенню. У 1948 р. районні та міські промислові комбінати спільно із підприємствами обласного підпорядкування виробили валової продукції та надали послуг населенню на суму 416,7 млн крб., тоді як усі підприємства системи Міністерства місцевої промисловості УРСР виробили валової продукції на 718,4 млн крб., виконавши річне планове завдання на 103,7 % й досягли зростання обсягів виробництва продукції та надання послуг мешканцям міст і сіл порівняно з 1947 р. на 29,6 % [11, арк. 20; 12, арк. 4, 38].

У 1946–1950 рр. у системі промислових комбінатів створено нові виробництва із виготовлення товарів широкого вжитку, металевого та гончарного посуду, інвентарю, упряжі, освітлювальних та опалювальних приладів, обладнання та виробів для житлово-комунальних потреб, валяльно-повстяних та шкіряних виробів, бочко-тари, обозу, дерев'яних виробів та меблів та інші. Щорічно збільшувалася номенклатура виробів, покращувалася їх якість, впроваджено низку нових технічних та технологічних удосконалень, які прискорювали виробничий процес і покращували якість товарів. Так, у Подільському райпромкомбінаті № 2 м. Києва освоєно виробництво литва під тиском, у Дніпропетровському, Одеському й Харківському міськпромкомбінатах, Подільському райпромкомбінаті № 2 і Києво-Святошинському райпромкомбінаті – відлив у кокілях виробів із алюмінію [13, арк. 8]. Значно розширився асортимент послуг з обслуговування населення метало-побутовим ремонтом, індпошивом та ремонтом одягу й взуття. Майстерні промкомбінатів виготовляли та ремонтували одяг і взуття для інвалідів війни та дітей-сиріт.

Водночас результати функціонування районної промисловості у 1946–1948 рр. свідчили, що у її виробничій діяльності мали місце серйозні недоліки. Значна частина промкомбінатів не виконувала плани виробництва продукції. Поряд із міцними районними і міськими промисловими комбінатами існували ще малопотужні, які при значній кількості малих цехів і майстерень виробляли продукцію у невеликих обсягах. Так, наприклад, за перше півріччя 1947 р. у Кам'янець-Подільській області із 36 райпромкомбінатів 9, а у Вінницькій області із 44 райпромкомбінатів 7 виробили продукції менше ніж на 10 тис. крб. Подібне мало місце й у інших областях. Технічна база підприємств районної промисловості залишалася ще дуже слабкою, багато виробництв не були забезпечені у достатній мірі навіть найпростішим обладнанням та інструментами, більшість виробничих процесів здійснювалося вручну. Це призвело до невідповідності між зростанням кількості зайнятих робітників у районній промисловості й розміром виробленої продукції й, отже до низької продуктивності праці. У порівнянні з довоєнним рівнем продуктивність праці в системі промкомбінатів у 1947 р. становила 65,5 % [14, арк. 10]. Поширеним явищем було систематичне невиконання норм виробітку робітниками промкомбінатів. Так, наприклад, у січні 1949 р. у республіці не виконали норми виробітку 31,9 % робітників, на підприємствах республіканського підпорядкування таких було 5,2 %, обласного підпорядкування – 14,4 %. В окремих областях відсоток робітників районних промкомбінатів, які не виконали норми виробітку, був наступним: у Кам'янець-Подільській – 84 %, Станіславській – 72 %, Чернігівській – 67 %, Полтавській – 61 %, Сумській – 59 %, Миколаївській – 58 %, Кіровоградській – 53 % [15, арк. 35].

На виробничій діяльності промислових комбінатів та їх структурних підрозділів негативно позначалися чинники, пов'язані з недостатнім фінансуванням та відсутністю обігових коштів, нестачею фондової сировини й матеріалів, кваліфікованих інженерно-технічних й робітничих кадрів, їх великою плінністю, часом низькою кваліфікацією керівників комбінатів та ін.

Організаційно-господарська слабкість, низька продуктивність праці, непомірно високі накладні витрати у значній частині райпромкомбінатів були основною причиною високої собівартості продукції, виробленої районною промисловістю. Багато промкомбінатів були збитковими. Так, зокрема у 1946 р. 40 % райпромкомбінатів закінчили виробничий рік зі збитками на загальну суму 13,5 млн крб. [14, арк. 11]. У наступні роки ситуація суттєво не покращилася.

З метою усунення зазначених проблем й недоліків у роботі районної промисловості та підвищення ефективності її функціонування, радянськими й компартійними органами республіки, Міністерством місцевої промисловості УРСР упродовж 1950 рр. здійснено низку заходів, скерованих на організаційно-господарське зміцнення промислових комбінатів, підвищення їх виробничої потужності, механізації виробничих процесів за розрахунок централізованих поставок та спеціально виготовлених на підприємствах галузі верстатів й обладнання, поліпшення фінансування й постачання сировини, матеріалів і палива, енергозабезпечення, зміцнення кадрового потенціалу, проведення спеціалізації й концентрації виробництва, ліквідацію збиткових виробничих підрозділів, підвищення продуктивності праці та ряд інших. Це дало позитивні результати й сприяло виконанню системою промислових комбінатів п'ятирічного плану.

Отже, незважаючи на наявні проблеми і труднощі, відбудовані та введені в дію у 1943–1950 рр. районні та міські промислові комбінати системи Наркомату (Міністерства) місцевої промисловості УРСР відігравали вагомий роль у вирішенні першочергових завдань повоєнного відродження економіки та соціальної сфери визволених міст і сіл України. Вироблена ними продукція та надані послуги населенню були надзвичайно цінними в умовах повоєнного лихоліття.

Важливе значення мало й те, що створення та функціонування цих, зазвичай, невеликих за розмірами виробничих підприємств, насамперед у невеликих містах та великих сільських населених пунктах, сприяло розвитку промислового виробництва у віддалених від промислових центрів районах, дозволяло залучити до продуктивної праці в суспільному виробництві місцеве населення, виготовляти продукцію переважно за рахунок місцевої сировини та матеріалів.

Список використаних джерел

1. Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 – 1945 гг.: В 3-х т. Т.3: Советская Украина в завершающий период Великой Отечественной войны (1944–1945 гг.) – К., 1975. – 461 с.; Історія народного господарства Української РСР: У 3 т., 4 кн. – К., 1985. – Т. 3, кн. 1: Будівництво економіки розвинутого соціалізму (1938–1960 рр.). – 464 с.; Денисенко П.І. Комуністична партія України – організатор відбудови народного господарства республіки (1943–1945 рр.) / П. І. Денисенко. – К., 1968. – 176 с.; Економіка Советской Украины. 1945 – 1975. – К., 1975. – 407 с.; Історія міст і сіл Української РСР. У 26-ти т. – К., 1967 – 1976: Харківська область. – К., 1967. – 1002 с.; Луганська область. – К., 1968. – 940 с.; Кудлай О. С. Робітничий клас Української РСР у боротьбі за відбудову і розвиток промисловості в післявоєнний період О. С. Кудлай. – К., 1965. – 296 с.; Економічна історія України. Історико-економічне дослідження в двох томах. Т.2. – К., 2011. – 607 с. 2. Тітка О.О. Внесок місцевої промисловості України в соціально-економічне відродження села в 1943–1945 рр. / О. О. Тітка // Український селянин: Зб. наук. праць. – Черкаси: Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького. – 2006. – Вип. 10. – С. 356–358; Місцева промисловість України в 1943–1945 рр.: здобутки та проблеми відбудови / О. О. Тітка // Україна Соборна: Зб. наук. статей. – Вип. 4. – Т. 2. – К.: Інститут історії України НАН України, 2006. – С. 292–300; Тітка О. О. Місцева промисловість УРСР в 1946–1950 рр.: результати відбудови й функціонування / О. О. Тітка // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2010. – Вип. 2. – С. 183–189. 3. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГО України), ф. 1, оп. 76, спр. 152, 131 арк. 4. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 76, спр. 210, 33 арк. 5. Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945. Документы и материалы в 3 томах. – К., 1985. – Т. 3. – 511 с. 6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 4990, оп. 1, спр. 29, 55 арк. 7. ЦДАВО України, ф. 4990, оп. 1, спр. 53, 303 арк. 8. Державний архів Вінницької області, ф. 136, оп. 12, спр. 37, 156 арк. 9. Закон о пятилетнем плане восстановления и развития народного хозяйства УССР на 1946–1950 гг. – К., 1946. – 48 с. 10. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 78, спр. 360, 55 арк. 11. Там само, оп. 23, спр. 5885, 311 арк. 12. Там само, спр. 6111, 178 арк. 13. Там само, спр. 1614, 24 арк. 14. ЦДАВО України, ф. 4990, оп. 1, спр. 148, 116 арк. 15. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 30, спр. 1613, 77 арк.

Елена Титика

РАЙОННЫЕ И ГОРОДСКИЕ ПРОМЫШЛЕННЫЕ КОМБИНАТЫ СИСТЕМЫ НАРКОМАТА (МИНИСТЕРСТВА) МЕСТНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ УССР В 1943–1950 ГГ.: ВОССТАНОВЛЕНИЕ, ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ И РОЛЬ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ПОТРЕБНОСТЕЙ ЭКОНОМИКИ И НАСЕЛЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ

В статье рассматривается процесс послевоенного восстановления и производственной деятельности в 1943–1950 гг. таких важных для обеспечения потребностей экономики и населения республики структурных подразделений Наркомата (Министерства) местной промышленности УССР, как районные и городские промышленные комбинаты. Проанализированы ход и результаты восстановительных работ, достижения и проблемы в деле организации и осуществления производства продукции хозяйственного назначения и товаров широкого потребления, бытового обслуживания населения, роль промышленных комбинатов в решении задач послевоенного возрождения экономики и социальной сферы в Украине.

Ключевые слова: местная промышленность, районные и городские промышленные комбинаты, восстановительный процесс, производственный процесс, продукция производственного назначения, товары широкого потребления.

Olena Titika

DISTRICT AND URBAN INTEGRATED INDUSTRIAL COMPLEXES OF PEOPLE'S COMMISSARIAT (MINISTRY) OF LOCAL INDUSTRY OF THE UKRAINIAN SOVIET SOCIALISTIC REPUBLIC IN 1943–1950: RECONSTRUCTION, FUNCTIONING AND PLACE IN SERVING THE NEEDS OF THE ECONOMY AND THE POPULATION OF THE REPUBLIC

The article focuses on the issue of the post-war reconstruction and industrial activity of the district and urban integrated industrial complexes as important units for serving the needs of the economy and the population of the Ukrainian Soviet Socialistic Republic in 1943–1950. The procedure and results of the recovery, the achievements and problems in setting and performing the production of household and consumer goods, public services, the place of integrated industrial complexes in solving the tasks of the post-war economic and social recovery in Ukraine have been analyzed.

Key words: local industry, district and urban integrated industrial complexes, the process of reconstruction, production process, industrial products, consumer goods.

УДК 94(477.8)

Олег Малярчук

СКЛАДОВІ ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ ПРИКАРПАТТЯ – ЛІСОВЕ ГОСПОДАРСТВО, ПЕРЕРОБКА ДЕРЕВИНИ (1950–1991 РР.)

У статті проаналізовано особливості промислового розвитку Прикарпаття, його традиційні складові – лісову і деревообробну галузі, наукові заклади, що спеціалізувалися на лісовому господарстві. Виокремлено закономірності й особливості формування економічного потенціалу краю, стан і тенденції подальшої господарської політики у Західному регіоні України, основні напрями і наслідки промислового реформування у радянські часи.

Ключові слова: Прикарпаття, ліси, вирубки, виробництво, лісокомбінати.

Одним із актуальних завдань української історичної науки є виведення за межі політики проблем вітчизняної історії, адже у радянські часи головним об'єктом більшості наукових праць була політична складова, а чинники соціально-економічного характеру залишалися поза увагою дослідників. Водночас, зростання уваги українських дослідників до економічної і соціальної історії вимагає оновлення концептуальних підходів до вивчення минулого, використання нових типів джерел й застосування сучасного наукового інструментарію.

Характерною ознакою вітчизняної історіографії є посилена увага до глибокого і критичного осмислення соціально-економічних та політичних процесів, що відбувалися у західних областях УРСР. У цьому зв'язку важливим науковим завданням вітчизняних істориків виступає дослідження особливостей впровадження економічної політики радянської влади у окремих її регіонах.

Партійно-радянська система використовувала потенціал краю для формування загальнодержавного промислового комплексу, виходячи не з конкретних потреб західного регіону України, а з далекосяжних планів правлячої комуністичної партії. У західноукраїнських областях накопичилися економічні, екологічні, соціальні та інші проблеми, витоки, яких сягають ще радянських часів.

Українськими науковцями доволі широко розкрито картину соціально-економічних процесів, що відбувалися на західноукраїнських землях у другій половині ХХ ст. Це, передусім, наукові праці В. Барана [1], С. Василю [2], О. Василю [3], Ю. Гумена [4], С. Давидович [5], О. Крайника [6], О. Малярчука [7], М. Нагірного [8], Р. Чигура [9] та інших.

До наукового обігу залучено значний обсяг матеріалу з архівних джерел, що зберігався у закритих фондах. Проте ці дослідження не можна вважати достатніми і вичерпними. Ціла низка проблем залишилася поза увагою науковців і потребує дослідження. Визначальними складовими промислового комплексу краю у другій половині минулого століття стала хімічна, нафтогазова, енергетична, верстатобудівна галузі промисловості. Високими темпами зростала традиційна лісова та деревообробна промисловості.

Мета статті – проаналізувати складові промислового комплексу Прикарпаття – лісове господарство і переробку деревини.